

مطالعه اثربخشی برنامه مصون‌سازی کودکان پیش‌دبستانی در برابر مواد اعتیادآور در مراکز پیش‌دبستانی شهر اصفهان

*علی اکبر ابراهیمی^۱، بیبا آگاهی^۲، امید مسّاح^۳، علی فرهودیان^۴

- ۱- دانشجوی دکتری روانشناسی کودکان با نیازهای خاص، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، ایران
- ۲- کارشناس ارشد روانشناسی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه اصفهان، ایران
- ۳- پزشک، درمانگر اعتیاد، مرکز تحقیقات سوءمصرف و وابستگی به مواد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران
- ۴- روانپزشک، استادیار مرکز تحقیقات سوءمصرف و وابستگی به مواد، دانشگاه علوم بهزیستی و توانبخشی، تهران، ایران

دریافت مقاله: ۹۲/۰۷/۰۲

پذیرش مقاله: ۹۲/۱۲/۰۹

* آدرس نویسنده مسئول:

اصفهان، میدان آزادی، خ هزارجریب،
دانشگاه اصفهان، دانشکده علوم

تربیتی و روانشناسی.

* تلفن: ۷۹۳۲۵۶۸ (۳۱۱) ۹۸+

* رایانامه:

ab1387brahimi@gmail.com

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف بررسی اثربخشی برنامه مصون‌سازی کودکان پیش‌دبستانی در برابر مواد اعتیادآور در مراکز پیش‌دبستانی شهر اصفهان اجرا گردید.

روش بررسی: به‌منظور دست‌یابی به هدف فوق، ۶۰ کودک از مهدکودک‌های شهر اصفهان به شیوه نمونه‌گیری در دسترس انتخاب شدند و با طرح پژوهشی شبه‌آزمایشی از نوع پیش‌آزمون-پس‌آزمون در دو گروه آزمایش، کنترل گمارده شدند. مداخلات مربوط به برنامه مصون‌سازی (بسته آموزشی کادو) بر روی گروه آزمایش انجام گرفت. آزمون مورد استفاده در این پژوهش چک‌لیست محقق‌ساخته ارزیابی دانش، عواطف و رفتار نسبت به مواد اعتیادآور در کودکان پیش‌دبستانی بود. داده‌ها با استفاده از روش آماری تحلیل کوواریانس مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

یافته‌ها: پس از مداخله به‌طور معناداری دانش کودکان افزایش یافت؛ نگرش و عواطف‌شان به مواد اعتیادآور و فعالیتهای مخاطره‌آمیز منفی شد و نسبت به آن رفتار ابرازی و اجتنابی داشتند.

نتیجه‌گیری: مطابق یافته‌های فوق بسته آموزشی برنامه مصون‌سازی بر کودکان پیش‌دبستانی در برابر مواد اعتیادآور اثربخش است.

کلیدواژه‌ها: برنامه مصون‌سازی، مواد اعتیادآور، کودکان پیش‌دبستانی

مقدمه

سوء‌مصرف مواد را باید یکی از بارزترین مشکلات زیستی-روانی-اجتماعی دانست که می‌تواند به راحتی بنیان زندگی فردی، خانوادگی، اجتماعی و فرهنگی یک فرد و جامعه را سست نموده و در معرض فروپاشی قرار دهد (۱). در دو دهه اخیر جهان با آمارهای تکان دهنده‌ای از شیوع کلی سوء‌مصرف مواد در سطح جامعه مواجه شده است (۲). به علت ابتلای این جمعیت به بیماری‌هایی چون ایدز از طریق تزریق وریدی و همچنین به خاطر نگرانی‌های دیر پا در مورد آثار زیانبار دارویی، اجتماعی، قانونی، بهداشتی و اقتصادی ناشی از سوء‌مصرف مواد (۳)، اکنون جامعه در پی اقداماتی تازه برای گسترش هرچه بیشتر و بهتر راهبردهای پیشگیرانه در مورد اعتیاد می‌باشد.

با گذشت سالها ثابت شده که موثرترین و جدیدترین شیوه‌های درمانی با میزان بالایی از عود همراه خواهند بود، زیرا محیط بیماری‌زا هر پیشرفتی را که در درمان آنها حاصل شود را تحلیل می‌برد؛ محیطی که داروها و مواد در آن به راحتی قابل دسترس است و شبکه‌های اجتماعی که حمایت کننده و تداوم بخش سوء‌مصرف مواد هستند در آن حضور دارند (۴). بنابراین پیشگیری، راهکاری منطقی برای ایمن‌سازی روانی و جسمانی ارائه می‌دهد. فرض بنیادی راهبردهای پیشگیرانه این است که پیشگیری از سوء‌مصرف مواد راحت‌تر، کم هزینه‌تر و موثرتر از درمان است (۵). از آنجا اعتیاد یکی از اساسی‌ترین مسایل اجتماعی جامعه ما و مهمترین عاملی است که می‌تواند نسل کارآمد و جوان را به تخریب بکشاند و مسیرهای انحرافی دیگر را نیز هموار سازد، باید برای کاهش بروز و شیوع این آسیب اجتماعی به برنامه‌های پیشگیری اولیه از سنین پیش‌دبستانی توجه نمود تا شناخت‌ها، نگرش‌ها و رفتارهای دوره نوجوانی و جوانی را تحت‌الشعاع قرار دهد و مانع بروز و شیوع اعتیاد در این دوره حساس زندگی گردد (۶).

آموزش در مورد مواد قبل از سن دبستان به نظر ضروری نمی‌رسد اما نگرش‌ها، عواطف، رفتارها و عادات آموخته شده اولیه می‌تواند در جهت تصمیم‌های بعدی کودکان بسیار مهم باشد. هرچند صحبت در مورد مواد برای کودکان نه ضروری و نه قابل درک است، ولی ارایه اطلاعات و آموزش مهارت‌ها در این دوره نقش عوامل محافظت‌کننده را دارند و اگر به کودکان آموزش داده شوند از سوق دادن آنها نه تنها به سوی خطر جلوگیری می‌کند، بلکه سلامت روانی-اجتماعی آنها را نیز ارتقا خواهد داد. ارایه این آموزش‌ها هم در مهدهای کودک و مراکز پیش‌دبستانی و هم در خانواده لازم و ضروری است. با وجودی که کودکان ۵ تا ۳ ساله برای آموزش واقعیت‌های پیچیده مربوط به دخانیات، مواد و

الکل هنوز آمادگی ندارند، اما می‌توانند مهارت‌های تصمیم‌گیری و حل مسئله که برای امتناع از مصرف مواد اعتیادآور به آن نیاز دارند، آموزش ببینند (۶). در سال ۱۹۷۷ لوتیه جونز (رئیس بخش ملی مشورتی انجمن الکلیسم امریکا) اهمیت طراحی برنامه‌های پیشگیری از اعتیاد را برای کودکانها برجسته ساخت. از آن زمان تاکنون این برنامه که سطوح مختلفی دارد، BABES نامیده می‌شود. از سال ۱۹۹۱ بود که مرکز فرونتارا در ایالت آریزونا، برای مراکز پیش‌دبستانی (کودکان ۳ تا ۵ سال) برنامه پیشگیری از اعتیاد اجرا نمود. از آن سال تاکنون بسیاری از کشورها برنامه‌هایی برای کودکان پیش از دبستان در جهت مصون‌سازی در برابر مواد اعتیادآور طراحی کرده‌اند. در ایران نیز از سال ۱۳۸۸ برنامه مصون‌سازی در برابر مواد اعتیادآور برای کودکان پیش‌دبستانی توسط دفتر اعتیاد بهزیستی کشور جهت اجرا تدوین گردید (۷).

شواهد حاصل از مطالعه طولی برنامه BABES (به مدت ۲۰ سال) بیانگر آن است که این مداخله آموزشی موثر، باعث تغییرات رفتاری معنادار، پیشرفت تحصیلی در سنین بالاتر، افزایش دانش و اطلاعات در حوزه مواد اعتیادآور، افزایش عزت نفس و کفایت اجتماعی، کسب مهارت تصمیم‌گیری، مقابله با احساسات شدید، مقابله با استرس، کسب مهارت‌های لازم برای مشارکت در آموزش فرزندان جهت پیشگیری از اعتیاد (احتمالا مهمترین مولفه موفقیت برنامه مصون‌سازی است) می‌گردد (۸). تحقیقات طولی متعدد در سراسر دنیا نشان داده است که کودکان شرکت‌کننده در برنامه‌های مصون‌سازی و پیشگیری به هنگام دوران پیش‌دبستانی، در سنین نوجوانی و جوانی کمتر دچار بزهکاری و بارداری ناخواسته شده‌اند، دبیرستان را کامل کرده‌اند و در بزرگسالی به شغل مناسبی دست یافته‌اند (۹-۱۳).

همچنین کامیلی و همکاران (۱۳) در فراتحلیلی به اثرات مثبت برنامه‌های مصون‌سازی و پیشگیری به هنگام دوران پیش‌دبستانی اشاره کرده‌اند. آنها همچنین اظهار داشته‌اند که این برنامه‌های پیشگیری به هنگام دوران پیش‌دبستانی، سازگاری اجتماعی، پیشرفت تحصیلی و افزایش عزت نفس را در سنین بالاتر به دنبال دارند. نتایج پژوهشی در سالهای اخیر حاکی از آن است که کودکان ۲ تا ۸ ساله‌ای که مادرانشان مواد مصرف می‌کنند، بیشتر دچار مشکلات اجتماعی شده و پسران بیشتر از دختران دچار مشکلات رفتاری می‌گردند. بدیهی است که نگرش‌ها، افکار، عواطف و رفتارهایی که تا سن ۸ سالگی شکل می‌گیرند معمولاً تا آخر عمر فرد پایداری خود را حفظ می‌کنند (۱۴، ۱۵). حجم فزاینده زنان و مردانی که مواد مصرف می‌کنند و فرزندان دارند که در سنین مهد و یا پیش‌دبستانی هستند، توجه

به آموزش و پیشگیری و مصون‌سازی در برابر مواد اعتیادآور را برجسته می‌کند. علاوه بر این پیشگیری در سطح همگانی، لزوم این آموزش‌ها را مطرح و با اهمیت می‌سازد (۷).
با توجه به مطالب فوق و همچنین با نظر به اینکه آموزش‌ها، مهارت‌ها و رفتارهایی که کودکان در سنین پیش‌دبستانی فرا می‌گیرند، بستری برای آمادگی و ایفای نقش سالم، مثبت و خلاقانه در زندگی است و به فرد کمک می‌نماید تا مسیر پر فراز و نشیب زندگی خود را به سلامت طی کند و با توجه به اینکه تجارب مفید اولیه فرد در دوران کودکی، نقش به‌سزایی در تکوین شخصیت و رشد همه‌جانبه وی دارد و چنانچه در این مرحله از رشد نسبت به کودک از نظر جسمانی، روانی و تربیتی غفلت و کوتاهی شود بخش قابل توجهی از این قصور هرگز جبران نخواهد شد، این مطالعه با هدف بررسی اثربخشی برنامه مصون‌سازی کودکان پیش‌دبستانی (بسته آموزشی کادو) در برابر مواد اعتیادآور در مراکز پیش‌دبستانی شهر اصفهان انجام شده است.

روش بررسی

در پژوهش حاضر از طرح شبه‌آزمایشی دو گروهی با پیش‌آزمون و پس‌آزمون استفاده شده است. متغیر مستقل در این پژوهش برنامه مصون‌سازی کودکان پیش‌دبستانی (بسته آموزشی کادو) و متغیر وابسته شناخت، رفتار و عواطف کودکان در برابر اعتیاد می‌باشد.

جامعه آماری مدنظر در پژوهش حاضر کلیه کودکان مهدکودک‌های شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۱-۹۰ بودند. نمونه آماری در این پژوهش شامل ۶۰ کودک در دو گروه آزمایش (۳۰ نفر) و گواه (۳۰ نفر) بود که از دو مهد در مناطق ۳ و ۴ اصفهان انتخاب شدند. در این پژوهش برای انتخاب آزمودنی‌ها از روش نمونه‌گیری در دسترس استفاده گردید، اما گمارش آزمودنی‌ها در دو گروه آزمایش و گواه به شکل تصادفی صورت گرفت.

برای سنجش و ارزیابی اثربخشی برنامه مصون‌سازی از چک‌لیست محقق‌ساخته برای سنجش دانش، عواطف و رفتار کودک استفاده گردید. این چک‌لیست دارای ۸ سوال می‌باشد که چهار عامل را در حیطه‌های دانش (۳ سوال)، عواطف (۲ سوال)، نگرش (۲ سوال) و رفتار (۱ سوال) می‌سنجد. روایی محتوایی این آزمون توسط سه متخصص روانشناسی کودک پس از برخی اصلاحات (۳ آیتم اصلاح، یک آیتم حذف و یک آیتم اضافه شد) تایید گردید. این ابزار بر اساس روش‌های مطالعات قبلی تهیه و تدوین گردید (۱۴). ضریب اعتبار این آزمون با روش بازآزمایی و آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۸۲ و ۰/۸۷ برآورد گردید.

به دو روش به کار برد:
الف) تصاویری که باید توسط کودک رنگ شود و در ضمن آن داستانی را کودک بگوید و بزرگسال (والدین یا مربی) آن داستان را تکمیل کرده و توضیح دهد.
ب) تصاویری که رنگ شده است و کودک باید داستانی بگوید و بزرگسال (والدین یا مربی) آن داستان را تکمیل کرده و توضیح دهد.

همچنین کتابچه ویژه والدین کودکان پیش‌دبستانی تالیف گردیده است تا والدین بتوانند با آگاهی و مهارت در مسیر پیشگیری از اعتیاد گام بردارند. گفتگوی خوب، گوش دادن خوب (تثبیت و حفظ رابطه خوب با فرزند)، صرف وقت با فرزند (مشارکت و فعال بودن در زندگی فرزند)، زندگی قانونمند (تدوین قوانین و تاکید بر آنها همراه با پیامدهای ثابت و مناسب)، گام به گام با فرزند (ایفای نقش مثبت)، کودکان همراه با کودکان دیگر (آموزش فرزندان برای انتخاب خردمندانه دوست)، نمایش و گفتگو (نظارت بر فعالیت‌های فرزند) از مباحث موجود در این کتاب است. پس از این ۲۵ جلسه، مجدداً چک‌لیست در دو گروه آزمایش و کنترل اجرا گردید.

یافته‌ها

در این بخش ابتدا میانگین و انحراف معیار دو گروه آزمایش و کنترل و سپس تحلیل کوواریانس در مورد فرضیه ارائه شده است. فرضیه اول: برنامه مصون‌سازی در برابر مواد اعتیادآور بر دانش کودکان درباره مواد اعتیادآور مؤثر است.

جدول ۱. میانگین و انحراف معیار نمرات دانش درمورد مواد اعتیادآور در دو گروه آزمایش و کنترل

گروه	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
	M	SD	M	SD
آزمایش	۸/۰۲	۱/۴۳	۱۳/۵۳	۱/۴۹
گواه	۷/۰۲	۱/۶۳	۷/۹۴	۱/۳۵

چنانچه در جدول فوق گزارش شده است میانگین نمرات دانش گروه آزمایش در پس‌آزمون افزایش قابل‌ملاحظه‌ای داشته است، اما در گروه گواه تفاوت چندانی ایجاد نشده است و بنابراین بین نمرات پس‌آزمون گروه آزمایش و کنترل شاهد تفاوت قابل‌ملاحظه‌ای هستیم. برای بررسی معناداری آماری تفاوت‌های ایجاد شده از آزمون تحلیل کوواریانس استفاده شد و بدین منظور ابتدا به مفروضه‌های این آزمون پرداخته شد. نتایج آزمون آماری شاپیروویلیک نشان داد که پیش‌فرض نرمال‌بودن توزیع نمرات در همه متغیرها تأیید می‌گردد و نتایج آزمون لوین هم بیانگر آن بود که فرض برابری واریانس‌ها نیز برای کلیه متغیرها رعایت شده است و امکان استفاده از آزمون پارامتریک (تحلیل کوواریانس) فراهم می‌باشد.

جدول ۲. نتایج آزمون آماری لوین و شاپیروویلیک

آزمون آماری	شناخت	عواطف	نگرش	رفتار
لوین	۰/۴۶۹	۰/۰۸۸	۰/۰۷	۰/۲
شاپیروویلیک	۰/۸۵۹	۰/۹۸۱	۰/۶۸۷	۰/۵۸۱

جدول ۳. نتایج تحلیل کوواریانس داده‌های مربوط به عملکرد دو گروه در خرده‌مقیاس دانش در مورد مواد اعتیادآور

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	ضریب اتا	توان آماری
پیش‌آزمون	۵۷۴۶/۰۴	۱	۵۷۴۶/۰۴	۱۹/۹۱	۰/۰۰۰۱	۰/۵۶	۰/۹۸
گروه	۸۰۶۵/۸۸	۱	۸۰۶۵/۸۸	۲۷/۹۶	۰/۰۰۰۱	۰/۶۲	۰/۹۹
خطا	۰۵۸۷	۱۷	۳۵/۵۴				

همچنان که نتایج جدول (۳) نشان می‌دهد، با در نظر گرفتن نمرات پیش‌آزمون به عنوان متغیر همپراش (کمکی)، تفاوت بین عملکرد کودکان پیش‌دبستانی در دو گروه مداخله و کنترل در سطح $P < ۰/۰۰۰۱$ معنی دار است. به عبارت دیگر می‌توان گفت، تفاوت بین نمرات دو گروه از کودکان، بیان‌کننده این مطلب است که برنامه مصون‌سازی، بر افزایش شناخت مواد اعتیادآور تأثیر دارد و با در نظر گرفتن مجذور اتا، می‌توان گفت ۶۲٪ این تغییرات ناشی از تأثیر برنامه مداخله است. یافته‌های جدول نشان می‌دهد که برنامه مصون‌سازی کودکان پیش‌دبستانی در برابر مواد اعتیادآور بر افزایش شناخت مواد اعتیادآور مؤثر بوده است. فرضیه دوم: برنامه مصون‌سازی بر عواطف منفی کودکان نسبت به مواد اعتیادآور مؤثر است.

جدول ۴. میانگین و انحراف معیار نمرات عواطف به مواد اعتیادآور در دو گروه آزمایش و کنترل

گروه	پیش‌آزمون		پس‌آزمون	
	M	SD	M	SD
آزمایش	۱۰/۲۰	۳/۷۶	۱۴/۸۰	۲/۶۴
گواه	۱۰/۸۰	۳/۶۴	۱۱/۰۱	۲/۸۵

نتایج جدول ۴ نشان می‌دهد که میانگین نمرات گروه آزمایش در پس‌آزمون افزایش قابل‌ملاحظه‌ای داشته است، اما در گروه گواه تفاوت چندانی ایجاد نشده و بنابراین بین نمرات پس‌آزمون گروه

جدول ۵. نتایج تحلیل کوواریانس داده‌های مربوط به عملکرد دو گروه در خرده مقیاس عواطف منفی به مواد اعتیادآور

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	ضریب اتا	توان آماری
پیش‌آزمون	۱۵۲۶/۰۴	۱	۱۵۲۶/۰۴	۳۶/۰۷	۰/۰۰۰۱	۰/۶۸	۱/۰۰
گروه	۶۱۶/۳۰	۱	۶۱۶/۳۰	۱۴/۵۷	۰/۰۰۰۱	۰/۴۶	۰/۹۴۹
خطا	۰۹۷۱۹	۱۷	۳۰۴۲/۳۰				

تأثیر برنامه مداخله است. به عبارت دیگر ۴۶٪ اختلاف بین گروه آزمایش و گروه گواه در پس‌آزمون ناشی از اعمال متغیر مستقل بوده است. یافته‌های جدول نشان می‌دهد که برنامه مصون‌سازی کودکان پیش‌دبستانی در برابر مواد اعتیادآور بر شکل‌گیری عواطف منفی نسبت به مواد اعتیادآور مؤثر بوده است. فرضیه سوم: برنامه مصون‌سازی بر شکل‌گیری رفتار ابرازی و اجتنابی کودکان نسبت به مواد اعتیادآور مؤثر است.

همچنان که نتایج جدول (۵) نشان می‌دهد با در نظر گرفتن نمرات پیش‌آزمون به عنوان متغیر همپراش (کمکی)، تفاوت بین عملکرد کودکان پیش‌دبستانی در دو گروه مداخله و کنترل در سطح $P < 0/0001$ معنی‌دار است. به عبارت دیگر می‌توان گفت، تفاوت بین نمرات دو گروه از کودکان، بیان‌کننده این مطلب است که برنامه مصون‌سازی، بر عواطف به مواد اعتیادآور تأثیر دارد و با در نظر گرفتن مجذور اتا، می‌توان گفت ۴۶٪ این تغییرات ناشی از

جدول ۶. میانگین و انحراف معیار نمرات رفتار نسبت به مواد اعتیادآور در دو گروه آزمایش و کنترل

گروه	M	SD	M	SD
پیش‌آزمون	۹/۱۵	۲/۶۷	۱۳/۵۸	۱/۴۸
پس‌آزمون	۸/۹۰	۲/۸۸	۹/۲۰	۳/۶۵

بین نمرات پس‌آزمون گروه آزمایش و کنترل شاهد تفاوت قابل‌ملاحظه‌ای هستیم.

نتایج جدول ۶ نشان میانگین نمرات رفتار ابرازی و اجتنابی گروه آزمایش در پس‌آزمون افزایش قابل‌ملاحظه‌ای داشته است اما در گروه گواه تفاوت چندانی ایجاد نشده است و بنابراین

جدول ۷. نتایج تحلیل کوواریانس داده‌های مربوط به عملکرد دو گروه در خرده‌مقیاس رفتار ابرازی و اجتنابی نسبت به مواد اعتیادآور

منبع تغییرات	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معناداری	ضریب اتا	توان آماری
پیش‌آزمون	۱۴۳۲/۰۲	۱	۱۴۳۲/۰۲	۳۱/۲۳	۰/۰۰۰۱	۰/۷۸	۱/۰۰
گروه	۵۴۸/۴۱	۱	۵۴۸/۴۱	۱۵/۰۵	۰/۰۰۰۱	۰/۵۱	۰/۹۶۹
خطا	۰۸۹۱۷	۱۷	۴۸/۴۱				

۵۱٪ این تغییرات ناشی از تأثیر برنامه مداخله است. به عبارت دیگر ۵۱٪ اختلاف بین گروه آزمایش و گروه گواه در پس‌آزمون ناشی از اعمال متغیر مستقل بوده است. یافته‌های جدول نشان می‌دهد که برنامه مصون‌سازی کودکان پیش‌دبستانی در برابر مواد اعتیادآور بر شکل‌گیری رفتار ابرازی و اجتنابی نسبت به مواد اعتیادآور مؤثر بوده است.

همچنان که نتایج جدول (۷) نشان می‌دهد با در نظر گرفتن نمرات پیش‌آزمون به عنوان متغیر همپراش (کمکی)، تفاوت بین عملکرد کودکان پیش‌دبستانی در دو گروه مداخله و کنترل در سطح $P < 0/0001$ معنی‌دار است. به عبارت دیگر می‌توان گفت، تفاوت بین نمرات دو گروه از کودکان، بیان‌کننده این مطلب است که برنامه مصون‌سازی، بر رفتار کودکان نسبت به مواد اعتیادآور تأثیر دارد و با در نظر گرفتن مجذور اتا، می‌توان گفت

بحث

پدیده اعتیاد به شکل امروزی آن بیش از نیم قرن است که در جهان از جمله کشور ما به وجود آمده و در حال گسترش است. شیوع این پدیده در زمان‌های متعدد ابعاد نگران‌کننده‌ای به خود گرفته و ذهن انسان را به تفکر واداشته که چگونه این گرایش به وجود آمده و چگونه می‌توان از گسترش آن پیشگیری کرد. این مشکل در جامعه ایران سالهاست با سرعت بالایی رو به گسترش است، به نوعی که اکثر بخشهای جامعه را نگران کرده است و همایش‌ها، سمینارها و تالیفات متعددی در زمینه علل و عوامل آن صورت گرفته و در حال انجام است. این پژوهش با هدف بررسی اثربخشی بسته آموزشی کادو بر شناخت، عواطف، نگرش و رفتار کودکان پیش‌دبستانی اجرا گردید. به طور کلی نتایج حاصل از پژوهش حاضر نشان داد که در تمام جنبه‌های فوق، بسته آموزشی اثربخش بوده است و توانسته دانش کودکان را افزایش، عواطف و نگرش‌هایشان را به مواد اعتیادآور و فعالیت‌های مخاطره‌آمیز منفی، و رفتارشان را اصلاح نماید.

نتایج تحلیل کواریانس نشان داد که با در نظر گرفتن نمرات پیش‌آزمون به‌عنوان متغیر همپراش، برنامه مصون‌سازی کودکان پیش‌دبستانی در برابر مواد اعتیادآور بر شناخت، عواطف، نگرش و رفتار نسبت به مواد اعتیادآور مؤثر است. یافته‌های فوق با نتایج حاصل از مطالعات (۱۹-۱۶، ۱۳، ۱۲، ۹، ۸) در مورد اثربخشی فعالیتهای مصون‌سازی بر تغییر شناخت‌ها، نگرش و افکار کودکان پیش‌دبستانی و دبستانی همخوان است. کامیلی و همکاران (۱۳) در فراتحلیلی به اثرات مثبت برنامه‌های مصون‌سازی و پیشگیری به‌هنگام در دوران پیش‌دبستانی اشاره کرده‌اند. آنها همچنین اظهارداشته‌اند که این برنامه‌های پیشگیری به‌هنگام در دوران پیش‌دبستانی، سازگاری اجتماعی، پیشرفت تحصیلی و افزایش عزت نفس را در سنین بالاتر به دنبال دارند.

شواهد حاصل از مطالعه طولی باتز و همکاران و تنا و همکاران (۱۶، ۱۲) بیانگر آن است که این مداخله آموزشی مؤثر، باعث تغییرات رفتاری معنادار، پیشرفت تحصیلی در سنین بالاتر، افزایش دانش و اطلاعات در حوزه مواد اعتیادآور، افزایش عزت نفس و کفایت اجتماعی، کسب مهارت تصمیم‌گیری، مقابله با احساسات شدید، مقابله با استرس، کسب مهارتهای لازم برای مشارکت در آموزش فرزندان جهت پیشگیری از اعتیاد (احتمالا مهمترین مولفه موفقیت برنامه مصون‌سازی است) می‌گردد. مطالعات (۱۸، ۱۷، ۸) نشان داده است که دانش و نگرش کودکان

پیش‌دبستانی را هم می‌توان ارزیابی کرد و هم با انجام فعالیتهایی تغییر داد. این مطالعات از تصاویر برای ارزیابی و تغییر مولفه‌های فوق استفاده کردند و نتایج در مقایسه با گروه کنترل معنادار بود که با نتایج تحقیق حاضر هماهنگ است.

همچنین در مطالعه مک کورمیک و همکاران و گلین (۲۱، ۲۰) در ارتباط با برنامه‌های پیشگیری از مصرف مواد و دخانیات در مدارس نتایج نشان داد اجرای این برنامه‌ها به کاهش گرایش به مصرف مواد و دخانیات منجر می‌شود.

نتیجه‌گیری

در راستای مطالب فوق می‌توان اینگونه اظهار داشت که کودکان در مراحل اولیه زندگی، عادات و نگرش‌های دراز مدت و پایایی را شکل می‌دهند. همچنین کودکان پیش‌دبستانی می‌توانند تفاوت بین فعالیت‌های سالم و ناسالم را یاد بگیرند، آنها یاد می‌گیرند که از قوانین پیروی کنند و تصمیم‌گیری را تمرین نمایند و می‌توانند اعتماد به خود را کسب کنند و عاقلانه، نه بگویند.

در نهایت با توجه به نتایج بدست آمده در این پژوهش می‌توان گفت فعالیت‌های مصون‌سازی و مداخله‌های به‌هنگام می‌تواند بر روی شناخت، نگرش، عواطف و رفتار در سوء مصرف مواد موثر باشد، و این آموزشها سودمند و اثربخش می‌باشد. به طوری که در بسیاری از پژوهش‌ها (همانگونه که گذشت) تاثیر مثبت این برنامه‌ها مورد تایید قرار گرفته است. به‌طور کلی برنامه‌های پیشگیرانه با افزایش آگاهی کودکان نسبت به مواد اعتیادآور و بنابراین اثرگذاری بر نگرش کودکان در مورد سوء مصرف مواد از یک سو و از سوی دیگر با آموزش مهارت‌های اظهار وجود، تصمیم‌گیری، پیروی از قوانین و افزایش عزت نفس و همچنین مهارت نه گفتن در کودکان می‌تواند منجر به کاهش رفتارهای مخاطره‌آمیز و سوء مصرف مواد در جوانی و بزرگسالی شوند. از محدودیت‌های تحقیق حاضر تعداد کم نمونه و منابع بسیار کم در این زمینه می‌باشد. پیشنهاد می‌شود محققان اثربخشی این برنامه را در نمونه‌های بزرگتر و جامع‌تر مورد بررسی قرار دهند. علاوه بر این مطالعات طولی برای بررسی اثرات بلندمدت برنامه توصیه می‌شود. همچنین برای کاهش بروز و شیوع این آسیب اجتماعی (اعتیاد) برنامه‌های پیشگیری اولیه و مصون‌سازی از سنین پیش‌دبستانی مدنظر قرار گیرند تا نگرش‌های دوره نوجوانی و جوانی را تحت‌الشعاع قرار دهد.

منابع

1. Sanders E. (2007). Understanding Addiction and its Hidden Casts. www.Execucareare.com.
2. Allison K, Leone PE, Spiro E.R. Drug and Alcohol Use among Adolescents: Social Context and Competence. In: Understanding Youth. Edited By P. E. Leone. New Bury Park California Sage. 2001.
3. Wright S, Klee H. Violent Crime, Aggression and Amphetamine: What Are the Implications for Drug Treatment Services? *Drugs: Education, Prevention and Policy*. 2007; 8(1): 73-90.
4. Coggans N, McKellar S. Drug Use amongst Peers: Peer Pressure or Peer Preference. *Drugs, Education, Prevention and Policy*. 2005; 1: 15-26.
5. Pentz M.A. Directions for Future Research in Drug Abuse Prevention. *Preventive Medicine*. 2000; 23: 646-652.
6. Ebrahimi A. [Education of Addiction Prevention to Children (Persian)]. Isfahan: Institute of Corn Flower. 2011.
7. Ebrahimi A. [Addiction Prevention during Preschool (Persian)]. Isfahan: Knowledge Messages. 2013.
8. Kim YM, Sugai GM, Kim G. Early Intervention Needs of Children at Risk due to Prenatal Drug Exposure: A Survey of Early Childhood Educators. *Journal of Research in Childhood Education*. 1999; 13(2): 207-215.
9. Bono KE, Bolzani Dinehart LH, Claussen AH, Scott KG, Mundy PC, Katz L.F. Early Intervention with Children Prenatally Exposed to Cocaine: Expansion with Multiple Cohorts. *Journal of Early Intervention*. 2005; 27(4): 268-280.
10. Claussen AH, Scott KG, Mundy PC, Katz L.F. Effects of Three Levels of Early Intervention Services on Children Prenatally Exposed to Cocaine. *Journal of Early Intervention*. 2004; 26(3): 204-220.
11. Harwood M, Kleinfeld J.S. Up Front, in Hope: The Value of Early Intervention for Children with Fetal Alcohol Syndrome. *Young Children*. 2002; 57(4): 86-90.
12. Butz AM, Pulsifer M, Marano N, Belcher H, Lears MK, Royall R. Effectiveness of a Home Intervention for Perceived Child Behavioral Problems and Parenting Stress in Children with in Utero Drug Exposure. *Archives of Pediatric and Adolescent Medicine*. 2007; 9: 1029-1037.
13. Camilli G, Vargas S, Ryan S, Barnett S. Meta-analysis of the Effects of Early Education Interventions on Cognitive and Social Development. *Teachers College Record*. 2010; 112(3). <http://www.tcrecord.org> ID Numbers: 15440.
14. Sussman S. Development of a School Based Drug Abuse Prevention Curriculum for High Risk Youths. *Journal of Psychoactive Drugs*, 2004; 28(2): 169- 182.
15. Newcomb, M.D. and Bentler, P.M. (2007). Consequence of Adolescent Drug Use: Impact on the lives of young adults. New York: Sage.
16. St. Pierre TL, Mark MM, Kaltreider DL, Campbell B. Boys & Girls Clubs and School Collaborations: A Longitudinal Study of A Multicomponent Substance Abuse Prevention Program for High-risk Elementary School Children. *Journal of Community Psychology*. 2001; 29(2): 87-106.
17. Annette K.G. Committee on the Prevention of Mental Disorders and Substance Abuse Among Children, Youth, and Young Adults. National Research Council and the Institute of Medicine: Preventing Mental, Emotional, and Behavioral Disorders Among Young People: Progress and Possibilities. *Journal of Child and Family Studies*. 2010; 19(5): 675-676.
18. Merrill JC, Pinsky I, Killeya-Jones LI, Sloboda Z, Dilascio T. Substance Abuse Prevention Infrastructure: A Survey-based Study of the Organizational Structure and Function of the D.A.R.E. Program: Review and Recommendations. *Substance Abuse Treatment, Prevention, and Policy*. 2006; 1(1): 25-30
19. Dowrick PW, Leukefeld CG, Stodden RA. Substance Abuse Early Prevention Programs for Young Children with School Difficulties. *Journal of Primary Prevention*. 2004; 25(3): 309-328.
20. McCormick L, Tompkins N.O. Diffusion of CDC's Guidelines to Prevent Tobacco Use and Addiction. *Journal of School Health*. 1998; 68(2): 150-156.
21. Glynn T. Essential elements of school-based smoking prevention programs. *Journal of School Health*. 1989; 59(10): 181-188.

Effectiveness of Preschool Immunization against Addictive Drugs in Isfahan Preschool Centers

*Ebrahimi A.A. (Ph.D. St.)¹, Agahi B. (M.Sc)², Massah O. (M.D.)³, Farhoudian A. (M.D.)⁴

Receive date: 24/09/2013

Accept date: 28/02/2014

1. Ph.D. Student in Psychology of Children with Special Needs, Educational Science and Psychology Faculty, University of Isfahan, Isfahan, Iran
2. M.Sc. of Psychology, Educational Science and Psychology Faculty, University of Isfahan, Isfahan, Iran
3. Physician, Addiction Therapist, Substance Abuse and Dependency Research Center, University of Social Welfare & Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran
4. Psychiatrist, Assistant Professor of Substance Abuse and Dependency Research Center, University of Social Welfare & Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran

***Correspondent Author Address:**

Educational Science and Psychology Faculty, University of Isfahan, HezarJarib St., Azadi Sq., Isfahan, Iran.

*Tel: +98 (311) 7932568

*E-mail: ab1387ebrahimi@gmail.com

Abstract

Objectives: This study aimed to evaluate the effectiveness of the Immunization program against addictive drugs in Isfahan's preschool centers.

Materials & Methods: To achieve the abovementioned objective, 60 children from preschool centers were selected through sampling. A quasi experimental pre-test post-test study was conducted. The Immunization Program (KADU packet) was administrated to the experimental group. The test used in this study was the 'preschool children's knowledge, affects and behaviors toward addictive drugs' checklist. Data were analyzed by Analysis of Covariance.

Results: According to the results, the Immunization program against addictive drugs in preschool children is effective.

Conclusion: The overall results of the study showed the Immunization program to be effective. It increased children's knowledge, changed their attitudes toward addictive drugs, and shaped avoidant and assertive behavior.

Keywords: Immunization program, Addictive drugs, Preschool children